

אצ"ג בשנותיו הראשונות

(המשך מעמוד 27)

(„ערב“ בהיפוך אותיות של „רעב“) — כי צירופים אלה הם במידה רבה מאד הייגוריה במציאות זו. „ההולכים אחרי בהמתם הטובה בשימוץ“ אינם בורחים ממנה, אלא היפוכו של דבר, עושים למען ביטולו של הייגוריה זה. בכל הגשמת חזון כרוכה במוסדם או במאוחר גם הטובה והרווחה של המציאות הריאלית.

אבל בין כה וכה הסחנו את הדעת מכם, שבינתיים נקבע כאן דיוננו על-סמך מחציתו השניה של המשפט ולפיכך אין הוא יכול מטבע-הדברים להיות שלם. סוף-סוף המשפט בשלמותו אומר: „לנפחים בהאדים הברזל פה אתן את ידי ולהולכים אחרי בהמתם הטובה בשימוץ“. המחשבה הראשונה על בני-ברית, שידו של המשורר פשוטה לקראתם, ועל מצב, שבו יד מושטת זו יכולה לפעול גדולות, היא איפוא המחשבה על נפחים בעולם, שהברזל כבר מאדים בו. ברזל מאדים יכול להיות גם שעת-כושר וגם שעת-אסון; והכל תלוי כמותן בנפח המנגד אותו. אם אתה מותך בו — זוהי שעת-האסון שלך; אבל הדברים אינם מחוייבים להיות תמיד כך, כי סוף-סוף הן ייתכן גם ייתכן, שאתה תהיה הנפח ואז תנגד במר-ידיך את גורלך. בתנאים מסויימים באה כמוכן פורענות בעקבותיה של האש; אבל בסופו של דבר אין האש מקור של קללה לאדם, אלא מקור של ברכה, ולפעמים אפילו מקורה של הגדולה שבברכות. לא רק משום שעליה אתה צולה צלי-בשר ומבשל גזיר ערשם: הן ראינו כבר ב„המשורר בתורת היהודים הפראים“, שהצלי והנוזק גם אם ההנאה הרגעית שבהם היא לגביך ודאית, אינם עדיין החשוב שבעיקרים. אולם באש יכול אתה לקצוע גם חרב; ובין אם טוב הדבר ובין אם רע — עובדה היא, שבמקרים רבים מאוד החרב היא שהביאה את הגאולה והיעדר-החרב גרם לכלייה. הנפח, אם יודע הוא את סוד כוחו כנפח, יכול איפוא להיות דמות גואלת.

מפחה למחרשות

זוהי אולי גם הסיבה, שבגללה אחד המפתחות החשובים להבנת שירתו של אצ"ג היא דמות הנפח ותכונת הנפחיות, שנובעת ממנה. שלושה הם בשירתו של אצ"ג המגלמים, או מסוגלים לגלם את הנפח ותכונותיו. אחד מהם הוא המשורר עצמו. שני הוא העם — או לפחות בוגרים ובמצבים מסויימים, חלקים ממנו. השלישי — אלוהים בכבודו ובעצמו. הצטיירתו של אלוהים, העומד מאחורי ההיסטוריה, כנפח — אינה צריכה להפתיע אותנו. הנפח נוגד

באש את הברזל; אבל בכדי שהברזל ישמש מקור לא רק לתדוות הפועלת של טומאת העורב, אלא גם לזו של טוהר היונה — יש צורך בכך, שהנפח עצמו ינוגד באש דומה. על-גבי הנפח-האדם עומד נפח עליון ממנו, שהוא הנפח-האלוהים; וכשם שהנפח-האדם מכה בפטיש ומשחרר ע"י כך את האש הטהורה, אש היונה, העצורה בחרב, כך גם מכה בפטיש הנפח-האלוהים ומשחרר ע"י כך את האש הטהורה העצורה באדם. קדושת החרב של ההיסטוריה היהודית באה לה משום שנוגדה כפליים, ניגוד בתוך ניגוד: כי הנפח, שניגד אותה באש, נוגד אף הוא באש ע"י נפח עליון ממנו, שהוא אלוהים. על הגורם, שטבע את חותמו על ההיסטוריה היהודית בשילוח אש, אפשר איפוא לומר, שהוא הונע ע"י אלוהיה של היסטוריה זו.

על רקע זה בולט במיוחד ובצורה אופיינית ביותר כבר בשנותיו הראשונות של אצ"ג בארץ ישראל השיר הראשון בסידרת שיריו „עם אלי הנפח“ (שכונם) בשנת תרפ"ח בספרו „אנקריאון על קוטב העצבון“. כבר הבית הראשון של השיר, בן שני הבתים בסך-הכול, לא רק מכניס אותנו בסוד תמונה, שנימון נצחי זה בין אלוהים להיסטוריה עומד במר-כזה, אלא גם מטיל דגש על מה שנראה להיות רב-פשריות של התמונה, אם כי, לאמיתו של דבר, אין לה אלא פשר אחד בלבד: „כפרחי נבואה בוערים יצתי בכל הגילויים / וגופי ביניהם כגוש המתכת להיתוך. / ועלי עומד אלי הנפח ומכה בגבורה: / וכל פצע, שתתך הזמן כי, פותח לו חיתוך / ופולט בגצי רגעים האש העצורה“.

הגוף, שמבוצעת בו כאן פעולת המפחה, הוא, אם כן, גופו של המשורר, אבל מיהו המבצע אותה, כלומר מיהו ומיהו המכה על גוף זה? מצד אחד ניתן לומר, שהוא „אלי הנפח“, המכה בגבורה על הגוף ומכות מכותיו מותך הגוף, שהוא בבחינת גוש-מתכת, ומשתחררת „אש הימים“, שהיא „כפרכי נבואה בוערים בכל הגילויים“, אבל מצד שני ניתן גם לומר, שהמכה הוא הזמן, שלא רק „חותך“ סתם במשורה, אלא גם חותך לתכלית מסויימת ולפיכך הוא „פותח לו חיתוך“ וע"י כך גם „פולט בגצי רגעים האש העצורה“. לפנינו איפוא שתי אפשר-ריות לזיהוי של המכה, שתיהן סבירות באותה מידה, והפיסוק — שבשירתו של אצ"ג, יותר מש-בשירתו של כל-משורר עברי אחר, תופס מקום ניכר בהבלטתן של תמונות ואידיאות, עוד לכאורה מגדיל במקרה זה את המבוכה: כי שתי האפשרויות מחוברות כאן זו לזו בנקודתיים וע"י כך מוסבת תשומת-לבנו לכך, שלא שתיים הן האפשרויות אלא אחת. המדובר

הוא איפוא בעובדה אחת, שמתבטאת בשני ניסוחים, האחד: „ימיו של המשורר“, שדומים ל„פרקי נבואה“. השני: „גופו של המשורר“, שדומה ל„גוש-מתכת להיתוך“. ההתמודדות היא איפוא בין הזמן לבין הגוף: בשניהם מצויה אש, אלא שהזמן טובע, שהאש תבער בכל הגילויים, ואילו הגוף, שקיומו הוא גילויי היתוך, רוצה לשמור את עצמו מן התבערה המכלה ולפיכך עוצר הוא את האש בקרבו לבל תבער. וכאן בא האל-הנפח וקובע: נוחיתו של הגוף אינה צריכה להיות סיבה לכך, שבגללה תיעצר האש, התבדל בין הזמן ההיסטורי לבין הזמן הגופני מתבטא בכך, שהזמן ההיסטורי מהווה תבערה מתמדת והוא כופה תבערה זו על הגופים הקשורים בו, גם אם זו אינה לרצונם, משום שיד הנפח-האלוהים ניגדה אותו ולפיכך הריהו בבחינת צו אלוהי. הזמן חותך בגוף פצעים, ואלה הם תלאותיה של ההיסטוריה, אבל הזמן גם פותח חיתוך בפצעים עצמם וע"י כך נפלטת מהם האש, שהגוף עצר בקרבו באופן שרירותי. תלאות מתיכות, אבל תלאות גם מחשלות; יש פצע, שמוות בעקבותיו, אבל יש גם פצע, שחיטוי בעקבותיו. תינו. פצעיו של זמן, שלא אל-נפח חישל אותם על אש, סופם קללה וכיבוי כל אש; פצעיו של זמן, שהמחשלת אותם הוא אל „המכה בגבורה“, סופם ברכה ושחרור האש. זהו כמוכן שחרור „בגצי רגעים“, שהרי חייו של אדם, כל אדם, מורכבים מרגעים בלבד. אבל בצירוף המלים „גצי רגעים“ הדגש הוא לא על „רגעים“, אלא על „גצים“: באמצעותם של הגצים, שמתחברים אל האש, מתחברים הרגעים, שהם מנת-חייו המצומצמת של האדם, אל הזמן, שהוא חלקת ההיסטוריה הנצחית, ואל האל, שעומד מאחורי היסטוריה נצחית זו. מן החרב, שעשרים וחמש שנה לאחר השיר „עם אלי הנפח“ להטח בבית הנפח בשירו של אצ"ג „דבר הנפח ובניו“, ועד האש, שגצי הרגעים מתלכדים בה כאן בבית אלוהים-הנפח — מוליך קו ישר, שאין ניתוקים בו. ההיסטוריה היהודית היא היסטוריה אלוהית, שהחרב והנבואה הם מרכיביה. העם, המצורף באש ע"י אויביו, מצרף את עצמו באש של פחקי הנבואה האלוהיים ומצרף את אויביו באש הברזל של החרב. אמנם „עם אלי הנפח“ כשלעצמו הוא שיר אינדיבידואלי-לירי ולא העם עומד במרכזו, אלא המשורר, ולא התעצמות העם עם ההיסטוריה, אלא התעצמות המשורר עם השליחות, שהיסטוריה זו הטילה עליו. השליחות היא קשה, כי השליח, אם נהיה נאמנים לצד המטאפורי של שיר זה, לא רק פולט אש, אלא גם מוכה בלי-הרף ע"י הפטיש האלוהי כדי שיווצר מוצא לאש הכלואה בו, ולפיכך שואף מדי לילה המוכה להשתחרר מהשליחות. אלא שמפחה זו, שאצ"ג מתעצם בה עם שליחותו כבר בשנה השלישית לאתר עליתו לארץ ישראל — איננה, על כל פנים, מפחה למחרשות. **גדעון קצנלסון**